

Utredningsprocessen för inomhusluften i skolor och daghem

CENTRALA RÖN

- Utredningsprocessen vid problem med inomhusluften ska vara tydligt definierad och försedd med anvisningar.
- Det är viktigt att de olika aktörernas roll och uppgifter presenteras tydligt i anvisningarna.
- Anvisningen ska vara tillgänglig för alla och det är också bra att informera alla som använder byggnaden om den.
- Aktuell kommunikation ska beaktas under hela processen.
- Den som anmäler en observation ska informeras om att anmälan har tagits emot och eventuellt få information om åtgärder och tidtabeller i anslutning till utredningen av ärendet.
- Det är bra att snabbt ta tag i utredningarna. Fastighetsägaren ansvarar för utredningarna.
- Uppföljningen av hur renoveringar och andra åtgärder lyckas under tiden byggnaden används är alltid en viktig del av inomhusluftsprocessen.

Förebyggande fastighetsunderhåll är en viktig del av förvaltningen av byggnadsbeståndet. Tyngdpunkten i frågor som gäller inomhusluften i skolor och daghem bör i stället för utredningen av akuta situationer ligga i förebyggandet av dessa genom normal fastighetsskötsel och strategisk fastighetshållning. Trots att målet är förebyggande fastighetshållning, kan det uppstå problem med inomhusluften. Därför är det viktigt att definiera utredningsprocessen, dvs. verksamhetsmodellen, och förse den med anvisningar för att hantera problem med inomhusluften. Utredningsprocessen ska omfatta allt från upptäckten av olägenheten eller felet till uppföljningen av de åtgärder som vidtagits. I anvisningarna är det viktigt att tydligt och i tillräcklig detalj presentera rollerna och uppgifterna av de aktörer som deltar i de olika skedena i processen, utan att glömma den systematiska och aktuella kommunikationen som ska beaktas under hela processen. Utredningsprocessen ska vara tillgänglig för alla och delges alla som använder byggnaden.

Figur 1. Hur utredningsprocessen för inomhusluften framskrider

1. Utredningsprocessen för inomhusluften inleds med en observation

Observationer om inomhusmiljön kan variera från olägenheter i förhållandena (t.ex. unken luft, alltför hög eller låg temperatur) till synliga skador (t.ex. avrinningsmärken eller fukt-kondensering på kalla ytor). Också symtom som kopplats till inomhusluften kan inleda en utredningsprocess för inomhusluften.

Alla som använder byggnaden kan göra observationer om inomhusmiljön och dess tillstånd i samband med normal användning av byggnaden. I akuta situationer, såsom vattenläckage, ska man omedelbart kontakta fastighetsskötseln.

I en skolbyggnad kan observationer göras av rektorn, lärarna och eleverna samt dessutom skolans övriga personal, elevernas vårdnadshavare, skolhälsovårdaren och personer som använder lokalerna på kvällarna. Dessutom är observationer en del av arbetsbeskrivningen för t.ex. städare eller fastighetsskötseln som arbetar i lokalerna.

Kaisa Jalkanen

Anniina Salmela

Anne Hyvärinen

E-postadressmall:
fornamn.efternamn@thl.fi

Så genomfördes processen:

Sammanställandet av utredningsprocessen för skolor och daghem är en del av det nationella programmet för inomhusluft och hälsa och kompletterar programmets mål genom att utveckla hanteringen av problem med inomhusmiljön.

För att utveckla utredningsprocessen samlade man in information i workshopparna under Miljöhälsodagarna 2019 samt från hösten 2019 till våren 2020 i de regionala workshopparna inom åtgärdsprogrammet Sunda lokaler 2028, vars syfte var att få och sprida information om god praxis i kommunerna vid utredningen och hanteringen av problem med inomhusluften.

Kommunikation om inomhusluft

Till skol- och daghemslokalernas särdrag vid problem med inomhusluften hör intressentgruppernas mångfald, inklusive kommuninvånarna.

Syftet med inomhusluftskommunikationen är att hjälpa användarna av lokalerna, dvs. skolpersonalen, eleverna och deras vårdnadshavare att förstå problemet och den oro, det beslutsfattande och de åtgärder som är förknippade med det.

Viktiga faser i utredningen av inomhusluften med tanke på kommunikationen är:

- 1) Om ett problem upptäcks i byggnaden – vad har upptäckts och hur framskrider ärendet?
- 2) När man börjar inspektera byggnaden – vad, hur och varför?
- 3) När resultaten blir klara – vad har man observerat och vilka åtgärder kommer att vidtas?
- 4) Om åtgärder planeras – vad, när, och hur påverkar dessa vardagen?
- 5) När åtgärderna framskrider – vad har man gjort och hur?
- 6) Avslutning och uppföljning av processen – vad har man gjort och hur följer man upp situationen?

2. Anmälan om observationen förmedlas till de ansvariga instanserna

Observationer i anslutning till förhållanden, synliga skador eller symtom ska anmälas snabbt så att man kan börja utreda situationen. Anmälningspraxisen ska vara lättillgänglig och känd för alla som använder byggnaden. Informationen om observationer ska alltid förmedlas till den ansvariga instansen, dvs. rektorn om det är fråga om en skola och daghemsföreståndaren om det är ett daghem, eftersom de har det övergripande ansvaret för säkerheten i inlärningsmiljön. Därtill ska man alltid informera fastighetsägaren, som ansvarar för byggnadens skick.

Symtom och upplevelsen av olägenheter i förhållandena är individuell, och alla upplever inte symtom eller olägenheter under samma förhållanden. Yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården ansvarar för bedömningen av hälsotillståndet och vården av dem som använder byggnaden. Man ska kontakta hälso- och sjukvården om personen som gör observationen upplever att han eller hon behöver hjälp med symtomen.

När det gäller en skolbyggnad kan en elev eller elevens vårdnadshavare anmäla sin observation till en lärare, skolhälsovårdaren eller direkt till rektorn. I ett daghem kan vårdnadshavaren göra en anmälan till en anställd eller till daghemsföreståndaren. De anställda anmäler sina observationer i första hand till sin chef, som förmedlar informationen till fastighetsägaren. Anmälningspraxisen bör dock vara så flexibel att alla användare av byggnaden själva kan göra en anmälan som leder till åtgärder.

3. Första skedets utredningar ska inledas snabbt

Fastighetsägaren ansvarar för utredningen av byggnadens skick, och därför ska observationer anmälas till fastighetsägaren eller fastighetsskötseln. Den som gjort och/eller anmält observationen ska alltid informeras om att anmälan har tagits emot och eventuellt få information om åtgärder och tidtabeller i anslutning till utredningen av ärendet.

I det första skedet har det visat sig vara bra att snabbt ta sig till platsen och höra dem som använder byggnaden (elever och anställda), observera situationen och identifiera uppenbara fel. Tekniska fel och skador, såsom problem med temperaturen eller akut vattenläckage, sköts av fastighetsskötseln. Vid utredningen av upplevda olägenheter, såsom oidentifierade luktproblem, behövs det ofta redan i det första skedet särskild sakkunskap om bl.a. inomhusluftsärenden, husteknik, byggteknik eller byggnadsautomatik. Ofta kan man hitta en lösning på problemen redan i den inledande utredningen.

I fråga om observationer och eventuella åtgärder i det första skedet utarbetar man ett sammandrag och en plan för uppföljning och fortsatta åtgärder. De berörda informeras om sammandraget av förutredningsskedet.

Situationer som inte kan lösas under förutredningen eller som enligt förutredningen fortfarande är oklara eller omfattande behandlas vanligtvis av en inomhusluftsgrupp. I inomhusluftsgruppen löser man problem genom multiprofessionellt samarbete.

4. Utredningar kan koordineras av en inomhusluftsgrupp

Om en anmälan som gjorts utifrån en observation inte klarnar genom åtgärder i det första skedet eller problemet är svårt, omfattande eller oklart, ska situationen utredas ytterligare. Fastighetsägaren ansvarar alltid för att utreda byggnadens skick i mer detalj. Man kan inte dra slutsatser om byggnadens skick utifrån upplevda symtom, utan byggnadens skick ska alltid utredas genom byggnadstekniska undersökningar. Utredningarna kan omfatta bl.a. byggnads- och hustekniska konditionsundersökningar samt nödvändiga mätningar av förhållanden och föroreningar som utförs med sakkunighet och tillförlitliga metoder.

Utredning av eventuella andra olägenheter som inte beror på byggnaden hör till utredningsskedet och arbetsgivarens ansvar. Sådana olägenheter kan till exempel vara belastningsfaktorer i anslutning till arbetet eller gemenskapen. Utredningarna kan samordnas av

Hälsoskydds- myndighetens roll

Skolor och daghem hör enligt hälsoskyddslagen till anmälningspliktiga objekt, vars hälsoförhållanden hälsoskyddsmyndigheten övervakar regelbundet i förebyggande syfte.

Ibland görs en anmälan om en observerad olägenhet eller upplevt symptom i skol- eller daghemsbyggnaden till miljö- och hälsoskyddet, vars skyldighet det är att vid behov utöva akut tillsyn. Miljö- och hälsoskyddet ger råd och vägleder den som gjort en observation att bl.a. ta kontakt med läroanstaltens rektor eller daghemsföreståndaren så att utredningsprocessen kan inledas.

Om situationen eller den berörda personen kräver det ska ärendet behandlas i hälsoövervakningen för att myndigheten ska kunna fatta ett beslut. Situationen kräver ofta att en representant för miljö- och hälsoskyddet, dvs. en hälsoinspektör, utför en inspektion i det verksamhetsställe som klagomålet gäller. Om observationerna från inspektionen stöder uppfattningen om en sanitär olägenhet, kan hälsoinspektören eller den nämnd som ansvarar för hälsoskyddet ålägga fastighetsägaren att utreda, undanröja eller begränsa olägenheten. Hälsoskyddsmyndigheten kan vid behov effektivisera föreskrifterna t.ex. med hjälp av viten. Miljö- och hälsoskyddet agerar ofta som sakkunnig i den kommunala inomhusluftsgruppen, men vid behov även som myndighet.

en multiprofessionell inomhusluftsgrupp som ofta också ansvarar för kommunikationen under utredningsskedet.

Inomhusluftsgruppens uppgift är att tillhandahålla multiprofessionell kompetens för att utreda problem med inomhusluften, planera och koordinera lösningsprocessen samt bedöma utredningsresultaten och nödvändiga åtgärder. Inomhusluftsgruppens uppgift är också att förbättra interaktionen mellan olika aktörer samt öka lokalanvändarnas förtroende för att problem kommer att lösas. Gruppen omfattar oftast representanter för åtminstone fastighetsägaren, branschledningen, lokalanvändarna, hälsoskyddet, arbetarskyddet samt hälso- och sjukvården. Sammansättningen kan variera beroende på kommunen, och gruppen kan omfatta varierande medlemmar såsom målarbetsplatsens personal eller representanten för chefen eller användarna.

5. Åtgärderna och uppföljningen ska planeras väl

Fastighetsägaren ansvarar för åtgärderna i anslutning till byggnaden. Åtgärderna ska grunda sig på en lägesbedömning som gjorts utifrån utredningarna och på de planerade målen. Åtgärder kan t.ex. vara renovering enligt god byggnadssed för att undanröja olägenheten eller åtgärder som tryggar användningen av byggnaden i väntan på reparationer, dvs. förbättring av förhållandena temporärt till en nivå, där inomhusluften inte orsakar problem.

Uppföljningen av hur renoveringar och andra åtgärder lyckas under tiden byggnaden används är alltid en viktig del av inomhusluftsprocessen. Byggnadens ägare ansvarar för att ordna uppföljningen. Uppföljningen ska vara systematisk och man ska kommunicera om åtgärderna i anslutning till uppföljningen. Uppföljningen kan omfatta bl.a. kartläggning av användarnas upplevelser, bedömning av de genomförda reparationerna eller de temporära lösningarna samt fastighetens tekniska funktionalitet, fastighetsskötseln och fastighetsunderhållet samt kvalitetssäkrings- och uppföljningsmätningar.

Sammanställandet av utredningsprocessen för skolor och daghem är en del av det nationella programmet för inomhusluft och hälsa och kompletterar programmets mål genom att utveckla hanteringen av problem med inomhusmiljön. Målet med det nationella programmet för inomhusluft och hälsa är att främja hälsa och välfärd genom att minska olägenheter förknippade med inomhusmiljön i Finland. Programmet koordineras av Institutet för hälsa och välfärd och i arbetet deltar aktivt Arbetshälsoinstitutet, Filha rf, Andningsförbundet, Allergi-, Hud- och Astmaförbundet samt Sisäilmayhdistys ry. Programmet genomför åtgärderna i regeringens program Sunda lokaler 2028 för främjande av hälsa och välfärd.

Mer information

<https://tilatjaterveys.fi/sv/handlingsmodellen>

<https://thl.fi/sv/web/miljohalsa/inomhusluft/hur-paverkar-inomhusluften-manniskornas-halsa->

<https://thl.fi/sv/web/miljohalsa/inomhusluft/enkat-om-inomhusluft-for-skolelever>

<https://thl.fi/fi/-/ohjeistusta-rehtoreille-sisailmatilanteen-hallintaan>

<https://www.ttl.fi/teemat/tyohyvinvointi-ja-tyokyky/sisailma/sisailmaryhman-perustaminen-ja-toiminnan-organisointi>

<https://www.ttl.fi/teemat/tyohyvinvointi-ja-tyokyky/sisailma/viestinta-sisailma-asioissa>

Referens till denna publikation:

Jalkanen K, Salmela A, Hyvärinen A (2021) Utredningsprocessen för inomhusluften i skolor och daghem. Forskning i korthet 57/2021. Institutet för hälsa och välfärd, Helsingfors.

Institutet för hälsa och välfärd

ISBN 978-952-343-743-2 (nätpublikation)

ISSN 2323-5179 (nätpublikation)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-743-2>